

Cuprins

PREFAȚĂ	II
Capitolul I. ÎNCEPUTURILE PSIHOLOGIEI. APARIȚIA PSIHOLOGIEI CA ȘTIINȚĂ	
1. Definierea psihologiei	3
2. Originea psihologiei practice	13
3. Începuturile reflecției teoretice asupra fenomenelor sufletești	14
4. Apariția psihologiei ca știință	15
5. Dezvoltarea psihologiei științifice	16
Capitolul II. OBIECTUL PSIHOLOGIEI	
1. Natura psihicului	21
2. Psihologia și fiziologia activității nervoase superioare	23
3. Obiectul și importanța psihologiei	24
Capitolul III. METODOLOGIA CERCETĂRII ÎN PSIHOLOGIE	
A. PRINCIPII ALE INVESTIGAȚIEI PSIHOLOGICE	
1. Principiul determinismului	26
2. Principiul dezvoltării	27
3. Principiul organizării sistemice	28
B. METODELE PSIHOLOGIEI	
1. Caracterizarea metodei	29
2. Metoda observației	30
3. Metoda convorbirii	32
4. Chestionarele	34
5. Metoda biografică	35
6. Experimentul	37
7. Testele	40
Capitolul IV. BAZA FIZIOLOGICĂ A VIEȚII PSIHICE	
1. Excitabilitatea	43
2. Evoluția sistemului nervos în dezvoltarea speciilor animale	44
3. Apariția și evoluția speciei umane	45
4. Caracteristici anatomice și fiziologice ale creierului uman	47
5. Reglarea activității organelor interne și rolul glandelor endocrine ...	51

Capitolul V. EVOLUȚIA PSIHCULUI

1. Stadiul psihicului senzorial	52
2. Stadiul psihicului perceptiv	56
3. Stadiul intelectului	56
4. Stadiul psihicului conștient	56

Capitolul VI. FORMELE VIEȚII PSIHICE : CONȘTIINȚA ȘI INCONȘTIENTUL

1. Conștiința implicită	58
2. Conștiința reflexivă	59
3. Formarea conștiinței de sine	60
4. Inconștientul	64

Capitolul VII. EXTREMELE VIEȚII PSIHICE : ATENȚIA ȘI SOMNUL

1. Atenția și calitățile ei	67
2. Aspecte patologice ale atenției	70
3. Esența atenției	71
4. Somnul și formele sale	73

Capitolul VIII. PSIHOLOGIA ÎNVĂȚĂRII

1. I.P. Pavlov despre mecanismele învățării	75
2. Cercetări americane asupra învățării	80
3. Cercetări în Rusia Sovietică	88
4. Specificul învățării umane	90
5. J. Piaget contra lui N. Chomsky în privința rolului atribuit învățării	92
6. Clasificarea proceselor psihice	93

Capitolul IX. SENZAȚIILE

1. Considerații de ordin filosofic	95
2. Aspectele senzației. Diferite feluri de senzații	97
3. Senzațiile tactile	99
4. Senzațiile gustative	100
5. Mirosul	101
6. Auzul	101
7. Văzul	103
8. Sensibilitatea	104
9. Psihofizica subiectivă	107
10. Adaptarea și interacțiunea senzațiilor	109

Capitolul X. PERCEPȚIA

1. Complexitatea percepției	110
2. Percepția formelor	114
A. Obiect și fond în percepție	114
B. Constanța percepției	115
3. Percepția de spațiu	120
4. Percepția timpului și a mișcării	122
5. Erori perceptivă	125

Capitolul XI. IMAGINILE

1. Senzații remanente	127
2. Reprezentările	128
3. Caracteristicile reprezentărilor	129
4. Felurile reprezentărilor	131
5. Funcțiile reprezentărilor	132

Capitolul XII. MEMORIA

1. Domeniul memoriei	134
2. Memoria inferioară	135
3. Precizarea unor noțiuni	136
4. Baza fiziologică a memoriei	137
5. Asociațiile	138
6. Formele memoriei	140
7. Rolul memoriei în viața psihică	144
8. Formarea priceperilor și deprinderilor	145
9. Condițiile optime ale memorării	146
10. Recunoașterea și reproducerea	151
11. Patologia memoriei	153

Capitolul XIII. IMAGINAȚIA ȘI CREATIVITATEA

1. Caracterizare	154
2. Rolul și factorii creativității	155
3. Procesele fundamentale ale imaginației	157
4. Formele imaginației	158
5. Dezvoltarea creativității	166

Capitolul XIV. LIMBAJUL

1. Limba	170
2. Limbajul și gândirea	171

3. Funcția de comunicare	175
4. Funcția dialectică	175
5. Funcția practică	175
6. Funcția afectivă	175
7. Funcția iudică	176
8. Funcția catartică	176
9. Formele limbajului	176
10. Patologia limbajului	177

Capitolul XV. GÂNDIREA

1. Caracterizarea gândirii	178
2. Operațiile generale ale gândirii	178
3. Operațiile specifice ale gândirii. Teoria lui J. Piaget	180
4. Rolul imaginii în procesul de gândire	184
5. Noțiunea privită din punct de vedere psihologic	185
6. Judecata din punct de vedere psihologic	190
7. Rațiunea	191
8. Rezolvarea problemelor	192
9. Înțelegerea	196

Capitolul XVI. MOTIVAȚIA

1. Natura motivelor	198
2. Moduri și varietăți de motive	199
3. Foamea și setea	202
4. Tendințele de apărare – frica	205
5. Tendințele agresive	206
6. Atașamentul	209
7. Motivația erotică	210
8. Motivația de realizare	213
9. Nivelul de aspirație	214
10. Frustrarea și stresul	215

Capitolul XVII. AFECTIVITATEA

1. Caracteristicile stărilor afective	219
2. Formele stărilor afective	220
3. Emoțiile	224
4. Teorii asupra naturii emoțiilor	229

5. Sentimentele	233
6. Pasiunile	237
7. Dezvoltarea afectivității	238
Capitolul XVIII. ACTIVITATEA VOLUNTARĂ	
1. Structura activității	243
2. Fazele actului voluntar	244
3. Teorii asupra actului voluntar	245
BIBLIOGRAFIE	249

CAPITOLUL XIV

LIMBAJUL

1. Limba

Limbaajul este funcția de utilizare a limbii în raporturile cu ceilalți oameni. Este o funcție complexă care presupune o indisolubilă conlucrare a celorlalte funcții, în special a celor intelectuale și motorii. Înțelegerea cuvintelor impune o percepție clară și antrenează memoria semantică, imaginile și gândirea, iar rostirea sau scrisul implică pricerperi motorii foarte complexe, o conduită atentă și voluntară. Vom vedea că în limbaaj sunt prezente și stările afective, influențând vorbirea și transmițându-se celorlalți. De aceea, poate ar fi mai corect să caracterizăm limbaajul mai degrabă ca o activitate, decât ca o funcție, așa cum e și cazul gândirii.

a) *Limba este o realitate supraindividuală, existând în afara oamenilor, consacrată în obiecte materiale cum sunt dicționarele, gramaticile, cărțile. Propriu-zis, este o unealtă cu care noi acționăm nu asupra lucrurilor, ci asupra oamenilor. Ca orice unealtă, ea nu poate fi utilizată decât de o inteligență.*

La drept vorbind, există și un sens foarte larg al termenului limbă: totalitatea reacțiilor exprimând trăiri psihice. Putem vorbi de limbă și limbaaj în cazul strigătelor, gesturilor, al mimicii multor animale. Sensul propriu este însă: *un ansamblu de semne cu ajutorul cărora comunică între ei oamenii dintr-o societate*. Limba e alcătuită dintr-un sistem de cuvinte gata constituit, un vocabular, și anumite reguli de limbire a lor.

Limba propriu-zisă, cea naturală, este învățată de copil de la adulți în experiența cotidiană. Bazându-se pe ea, specialiștii au creat și *limbi artificiale*, pe care însă le numim în mod obișnuit „limbaaje artificiale”. Avem astfel o limbă a matematicilor, un „limbaaj muzical”, un „limbaaj topografic” (utilizat la hărți), manevrarea calculatoarelor a creat numeroase limbaaje: Fortran, Cobol etc.

În legătură cu natura cuvintelor, trebuie să precizăm că ele sunt *semne*. Spre deosebire de „semnale”, care sunt stimuli anunțând o consecință, o urmare (jipătul unei rațe sălbatică anunță apropierea unui animal de pradă și alertează stolu), semnul este un indiciu înlocuind ceva, un obiect, o ființă, un fenomen, o acțiune. Înainte, ciobanii, neștiutori de carte, făceau câte o creștătură pe un lemn pentru fiecare ouie (le însemnau pe răboj). Fiecare cioplitură înlocuia o ouie, era un semn. Așa sunt și vorbele: semne ale unor realități obiective sau subiective. Termenul de „simbol” se utilizează adesea ca sinonim cu „semn”. Mai potrivit e să-l atribuim numai acelor care au o asemănare, au ceva comun cu obiectul semnificat: culoarea roșie a unui drapel simbolizează sângele vărsat de strămoși pentru apărarea gliei.

b) Elementele, cele mai simple unități ale limbii, sunt sunetele (fonemele). De studiul lor se ocupă fonetica. Fiecare limbă are, în mod obișnuit, 30-35 de sunete distincte. De fapt, fonemele sunt mai mult niște abstracții, rezultate prin analiza unor limbi. În mod obișnuit, în vorbire, ele apar unite în silabe (morfeme). Fonemele n-au un înțeles, exprimând mai multe stări afective: de durere, mirare, bucurie: prin interjecții: A! Ooo! ii!; dar modificarea unui fonem modifică sensul cuvintelor: lac-loc; lav-lar; mobilă-morilă etc.

Deși cuvintele n-au nici o asemănare cu obiectele sau ființele pe care le desemnează, totuși unele aspecte sonore par a fi mai legate de anumite forme decât altele. În experiențele organizate de D. Uznadze, folosindu-se două imagini net deosebite (vezi fig. 21) și două cuvinte fără sens: „maluma” și „takete”, s-a observat că marea majoritate a persoanelor atribuie primul cuvânt figurii cu forme largi și rotunde (1) și pe cel de-al doilea, imaginii cu figuri înguste și colțuroase (2). În limbile primitive, s-au putut observa unele analogii de acest gen între nume și proprietățile unor obiecte (Köhler, W., p. 224).

Fig. 21. Forme asociate unor sonorități

Morfemele sunt în număr extrem de mare. Un morfem poate forma singur un cuvânt, având un înțeles determinat. Cu modificarea lor se ocupă morfologia. *Semantica* studiază înțelesul cuvintelor, raportul lor cu obiectele desemnate, iar *pragmatica* (parte a semiologiei) studiază modul în care omul înțelege și folosește cuvintele. Această din urmă ramură se intersectează cu o disciplină psihologică recentă: *psiholingvistica*, ce aprofundează influența fenomenelor psihice asupra modului de a înțelege limbajul și a se exprima.

2. Limbajul și gândirea

a) În legătură cu *funcțiile limbajului*, Karl Bühler distingea trei aspecte: cel de *reprezentare* (a unui obiect, a unei situații) acela de *expresie* a stării subiectului și o funcție de *apel*, la cei care ne ascultă. Acestea sunt implicate într-o măsură mai mare sau mai mică în orice comunicare verbală. Mai analitic, se poate vorbi de cinci funcții (după A. Ombredane): funcțiile semnificativă, dialectică, practică, afectivă, iudică. La ele se mai adaugă și funcția cathartică. În ce privește funcția semnificativă, după psihologul francez, ar fi vorba de proprietatea cuvintelor de a fi în relație cu anumite înțelesuri pe care cineva le poate comunica altcuiva. Am putea disocia aceste aspecte în: rolul cognitiv al limbajului și rolul său în comunicarea semnificațiilor și a sensurilor.

b) *Raportul dintre gândire și limbaj* a fost subiect de controversă, existând puncte de vedere deosebite. Conform unei concepții moniste, ar exista o singură realitate, limbajul fiind aspectul exterior al gândirii, iar gândirea fiind latura lui interioară. Mentalitatea dualistă conține două poziții: unii consideră gândirea și limbajul ca fiind funcții esențial diferite, vorbirea folosind doar în a exterioriza, a comunica rezultatele obținute de gândire în mod independent, iar alții argumentează că, deși nu sunt activități identice, vorbirea și raționamentul sunt interdependente, în strânsă relație atât din punct de vedere genetic, cât și structural. Datele științifice adunate în ultimele decenii constituie argumente temeinice în susținerea celui din urmă punct de vedere. În acest capitol, vom prezenta unele argumente, altele vor fi evidențiate studiind esența procesului de gândire abstractă.

Mai întâi, în ce privește lipsa de identitate a gândirii cu limbajul, ne dăm seama că uneori avem o idee și nu găsim cuvintele pentru a o exprima. Apoi, în timp ce

vorbim, există un control al gândirii care supraveghează ceea ce spunem, pentru a fi coerente și logici. În schimb, demenții vorbesc ore în șir, povestind lucruri absurde, ireale: la ei, lipsește stăpânirea limbajului de către rațiune. În fine, există gândire, se formează noțiuni și la ființele lipsite de limbaj articulat (surdomăși). Aceștia au greutăți mai mari în înțelegere, dar raționamentul este posibil și eficient.

c) *Rolul cuvântului în formarea gândirii.* La început, cuvintele nu spun nimic copilului, fiind simple sonorități. Asociindu-se mereu cu aceleași obiecte sau ființe, ele *directionează atenția* și înlesnesc operațiile gândirii: analiza, sinteza, comparația. Treptat, fiecare termen devine un punct de cristalizare, de *fixare a semnificațiilor*, fiindcă spre deosebire de imagini, care sunt variabile, el este un complex de sunete stabil. W. Hamilton făcea o comparație pentru a sublinia valoarea acestei proprietăți: o armată cucerind un teritoriu și răspândindu-se pe suprafața lui, nu-l poate stăpâni decât dacă stabilește anumite fortărețe, puncte de control. La fel, nici gândirea nu poate progresa, fără anume centre de organizare a sistemului de relații în jurul cuvintelor.

Semnificațiile sunt în funcție de experiența individului, dar, încetul cu încetul, ele sunt corectate și precizate de către societate, vocabularul condensând experiența milenară a unei societăți. Învățarea termenilor implică însușirea unui vast bagaj de cunoștințe variate.

Cu cât un cuvânt se află în relație cu mai multe fapte, imagini, noțiuni, cu atât mai bogat îi este înțelesul. Termenii, o dată cu noțiunile, sunt în strânse raporturi, ei formează ceea ce s-ar putea denumi „memoria fonetică”, indisolubil legată de memoria semantică. Dar același cuvânt poate avea mai multe înțelesuri, în funcție de context, ca de pildă „masă”, care înseamnă fie un obiect, fie o mulțime, fie o cantitate de materie a unui corp.

Bogăția de termeni este în raport cu importanța pe care o au anumite obiecte și fenomene în viața unei comunități. Astfel, eschimoșii au o mulțime de cuvinte distincte privind zăpada, în funcție de caracteristicile ei: dacă e mai uscată ori mai umedă, mai fină sau mai aspră etc.

d) *Limbajul obligă la raționalizarea și socializarea gândirii.* Pentru a ne face înțeleși trebuie să eliminăm ceea ce e prea individual, afectiv, personal, exprimarea trebuie să fie clară, precisă. Un cuvânt permite o precizie pe care imaginația nu o poate furniza: numărul 999 este deosebit de 1000.

Evoluția limbajului de-a lungul mileniilor a fost solidară cu dezvoltarea gândirii. În mare, categoriile limbajului corespund categoriilor intelectului. Substantivele indică în special substanțe, adjectivele și numerele vizează proprietăți, verbele se referă la fenomene și activități, iar prepozițiile și conjuncțiile desemnează relații. Totuși gramatica - logica vorbirii - nu e atât de strictă cum e aceea a gândirii. Limba a evoluat în sensul favorizării comunicării dintre oameni și mai puțin în vederea elucidării adevărului (Kainz, F., 1964).

Progresul învățării limbajului se realizează concomitent cu progresul gândirii. Comunicând, încercând să elucidăm altora o noțiune, ne precizăm nouă însine înțelesurile, eliminăm neclaritățile. Cei care încep o carieră didactică adesea constată că unele concepte nu le erau suficient de explicite, pentru a putea fi înțelșite celorlalți. Abia atunci, cercetând noi surse documentare și stabilind noi relații, ajung la nivelul de claritate necesar pentru a fi înțelșite de elevi. Este evidentă strânsa legătură între gândire și limbaj, între inteligibil și comunicabil.

3. Funcția de comunicare

a) Fr. Bresson caracterizează vorbirea ca un sistem al conduitelor de comunicare orală, cu scopul de a influența auditorul. În raport cu semnificațiile ce trebuie transmise, vorbirea cuprinde o organizare complexă. Unii psihologi, cum e B. Skinner, au subestimat acest aspect. După el, succesiunea cuvintelor într-o frază nu e altceva decât o succesiune de reflexe condiționate: fiecare vorbă declanșează pe următoarea, în virtutea frecvențelor asocieri anterioare. Concepția lui este de un simplism evident. Când spunem: „Căinele care alergă pe stradă este *al meu*”, pronumele posesiv „al meu” se acordă cu subiectul „căinele”, fiind însă la 5 cuvinte distanță de el. Desigur, se pot da nemăsurate asemenea exemple. Vorbirea este o conduită voluntară, în care respectăm conștiința o serie de reguli, chiar dacă folosim uneori și expresii devenite automate, prin uz frecvent.

Cât despre structurile sintactice considerate de N. Chomsky ereditare, existența lor e foarte improbabilă: o fetiță de 8 ani (găsită în India), crescută de lupi, nu putea vorbi deloc (urla ca și lupii). Cu toate eforturile educative făcute, ea n-a reușit să rostască decât 50 de cuvinte limbinate în propoziții extrem de simple. Așadar, învățarea limbajului presupune modelul adulților, corectarea greșelilor, dirijarea însușirii limbii și aceasta în primii ani de viață. Copilul rostește primele vorbe în jurul vârstei de 1 an. Pe la 18 luni, el utilizează propoziții de două cuvinte. Abia după 2-3 ani exprimarea devine mai dezvoltată. E drept că își însușește destul de repede o vorbire corectă gramatical (cu puține erori), dar nu e surprinzător, întrucât, chiar din anul al doilea, însușirea limbii este o preocupare permanentă și se realizează o exercițiu extrem de intensiv: ploaia de întrebări din partea copilului de 3-4 ani e destinată îndeosebi aflării denumirilor pe care o au lucrurile ori fenomenele înconjurătoare.

b) Percepția sunetelor și a cuvintelor necesită o mare discriminare și putere de sinteză. Fiecare sunet, vocală sau consoană, nu e pronunțat la fel de toată lumea. De pildă, consoana „r” are o sonoritate foarte diferită în rostirea persoanelor ce vorbesc totuși aceeași limbă. Varietatea aceasta se încadrează însă într-o clasă în care toți „r” devin echivalenți: e vorba de o *constantă a percepției*, formată în cursul experienței de comunicare. De aceea întâmpinăm mari greutăți când învățăm o limbă străină: profesorul ne predă limba literară, bine articulată, dar omul de pe stradă introduce multe deformări și simplificări cu care trebuie să ne familiarizăm.

Fiecare limbă are o gamă limitată de sunete. O serie de alte semne rămâne fără nici o semnificație în acea limbă, dar având un rol important în altele. Limba română are vocalele ă și î, inexistente în franceză, în care găsim sunetul „ô”, greu de pronunțat de către concetățenii noștri.

Investigând modificările electrice ce se petrec în mușchii limbii și ai laringelui când cineva rostește o frază, se constată o curbă similară în organele vocale ale persoanei care ascultă mesajul – deși curenții electrici sunt mult mai slabi. Aceasta înseamnă că auditorul repetă în limbaj interior ceea ce aude. A rezultat „Teoria percepției motorii a limbii”: când ascultăm, pentru a înțelege, reproducem, imităm în gând spuselor celuilalt. La fel și când scriem: pronunțăm în limbaj interior ceea ce scriem. Așadar, componentele motorii au un rol fundamental în limbaj.

c) Comunicarea prin intermediul limbii constă într-o succesiune de cuvinte prin care căutăm să suscităm anumite idei și raționamente la auditor. Putem să evocăm fapte, evenimente sau să descriem obiecte, persoane, situații. Comunicarea este mai

dificilă când vrem să transmitem cunoștințe noi ori să completăm, să modificăm noțiuni deja înțese. Pentru a fi înțeleși trebuie să îmbinăm termenii noi cu multe alte idei deja cunoscute. K. Popper disocia două funcții ale comunicării: una descriptivă, referitoare la obiecte și fenomene, și o a doua „argumentativă”, prin care fundamentăm, aducem argumente în favoarea anumitor judecăți. Aceasta din urmă este mai complicată.

Teoria comunicării rezumă fenomenul comunicării, reducându-l la câteva elemente principale, așa cum apar ele în figura nr. 22 (după Radu, I., ș.a., 1991, p. 158).

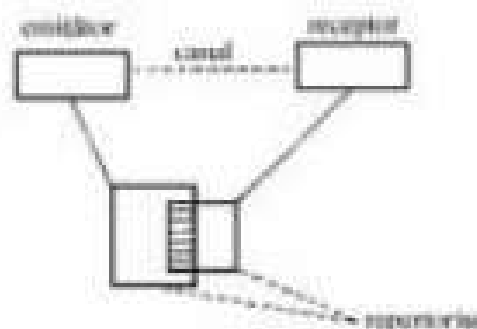

Fig. 22. Componentele actului de comunicare

Emițatorul traduce ideile în anumite cuvinte și propoziții sau, în cazul radio-ului, le transformă în impulsuri electromagnetice – proces ce poartă numele de *codare*. Semnalele sonore (în cazul vorbirii) ori sub forma undelor herziene, sunt transmise prin atmosferă la receptor (în cazul telefoniei, ele se transmit prin cabluri). Mediul prin care ele se propagă poartă denumirea de *canal*. Receptorul *decodază* mesajul, adică traduce semnalele într-o succesiune de idei. Decodarea (ca și codarea) presupune un *repertoriu comun* (partea hașurată din schemă), adică o serie de cunoștințe având aceleași semnificații, atât pentru emițator, cât și pentru receptor.

Doi consecințe se desprind din această schemă a procesului comunicării. Mai întâi, se subliniază limitarea canalului: nu se pot transmite oricâte mesaje într-o secundă. În cazul lecturii rapide, se pot citi până la 300-400 cuvinte pe minut. În vorbire, ritmul este mai mult sau mai puțin diminuat, în funcție de natura textului. Când e vorba de relatarea unor întâmplări simple sau a unor evenimente familiare, viteza exprimării poate fi destul de mare, dar dacă se expun idei sau argumente noi, ritmul trebuie diminuat foarte mult, pentru că auditorul e nevoit să le asocieze cu multe alte noțiuni cunoscute, să le compare cu fapte familiare lui pentru a le putea înțelege. Chiar dacă expunerea e foarte clară și înșiruirea perfect logică, totuși conținutul poate să apară ascultătorilor ermetic, confuz.

În al doilea rând, posibilitățile decodării sunt condiționate de imaginile, noțiunile, ideile comune persoanelor care comunică. Dacă există diferențe importante între repertoriile emițatorului și receptorului, transmiterea informațiilor poate deveni imposibilă. Cu cât bagajul de informații este mai asemănător, cu atât mai ușor se pot înțelege doi interlocutori. De aceea, un profesor trebuie să-și pregătească atent expunerea lecției în fața unor copii, pentru că deosebirile, în ce privește volumul și calitatea cunoștințelor, dintre el și elevi sunt foarte mari, mai ales când aceștia au parcurs doar câțiva ani de școală.

Vorbitorul e nevoit, adeseori, să evoce la auditor numeroase imagini și concepte cunoscute, pe care să le pună în variate relații cu conținutul expunerii sale pentru a fi bine înțeles. Mai multe gânduri gravitează în jurul propozițiilor pe care oratorul le pronunță și asistența le aude, decât în jurul cuvintelor înregistrate efectiv.

4. Funcția dialectică

Termenul dialectică este luat aici în sensul pe care-l avea în antichitate: arta discuției în contradictoriu, cu scopul descoperirii adevărului. Într-adevăr, prezentarea de argumente pro și contra unei teze, în cadrul unei dezbateri colective, este calea principală prin care teza poate fi pe deplin elucidată. De aceea, și astăzi oamenii de știință organizează simpozioane, conferințe și congrese. Comunicările și mai ales discuțiile animate ce urmează sunt mijloace importante ale progresului în știință și tehnică. După cum vom vedea, gândirea abstractă presupune o discuție interioară, în limbaj intern, iar formarea acestei capacități are la bază participarea la controverse reale.

Pentru ca o dezbatere să progreseze, este necesară o precisă clarificare a noțiunilor utilizate. Multe discuții intră în impas, deoarece participanții atribuie termenilor folosiți semnificații diferite. Apoi, desigur, vorbirea trebuie să fie încărcată de sens, să nu devină mai mult un joc de cuvinte. Nu poate fi progres într-o controversă câtă vreme o persoană vorbește pentru plăcerea de a se auzi, fără să aibă ceva de adăugat la ceea ce s-a spus înaintea ei. Vorbăria goală e denumită *pointacism*, de la *pointacus* care înseamnă „papagal”, pasărea care vorbește fără a înțelege ceva. Ea constituie un pericol evident în orice discuție științifică.

Nu e suficientă precizarea inițială a unor definiții. În timpul argumentărilor se impune, în mod evident, necesitatea modificării (lărgirii sau îngustării) unor concepte. Pentru a se păstra un consens, e foarte necesar ca tezele, afirmațiile generale, abstracte să fie însoțite de precizări, de exemplificări, evocându-se fapte ori experimente concludente.

5. Funcția practică

Limba este o unealtă. Prin limbaj noi acționăm asupra altora, asupra celor din jur în special. Dar acțiunea nu constă numai în comunicarea de informații, cuvintele noastre pot incita imediat la fapte. Nu împing o persoană, ci îi spun: „pleacă!”. Nu o trag, ci o chem: „vino!”. Tot așa: „stai!”, „ridică-te”, „hai!”. Toate imperativele urmăresc declanșarea unor acțiuni sau a unor reacții.

Limbajul ajută și la coordonarea activității mai multor persoane. Când trebuie urmat un buștean greu, cei 4-5 muncitori își sincronizează efortul prin binecunoscutul „hei! rup!”.

În legătură cu această funcție declanșatoare a acțiunilor, unii autori vorbesc de *funcția de reglare* a vorbirii. Aceasta este o caracterizare mai largă, întrucât se referă și la rolul de autoreglare al limbajului, vizibil mai ales în situația de autosugestie, pe care A. Ombredane n-a avut-o în vedere. În zilele noastre însă, psihoterapeuții se bazează frecvent pe această resursă a limbajului interior.

6. Funcția afectivă

Este funcția cea mai veche, întâlnită și la animalele superioare: prin diferite expresii (de aceea unii o denumesc „funcția expresivă”), se comunică celor din jur stările afective, îndeosebi emoțiile. Tipătul unei păsări alertează un întreg stol de găște sălbatice. Mimica unei persoane ne comunică, adesea, bucuria ori enervarea: acesta e „limbajul nonverbal”. Dar și limbajul vorbit ne comunică atitudinile și sentimentele persoanei care vorbește. Tonul unei replici poate avea (în funcție de

situație) sensuri afective opuse. Spunând cuiva „caraghiosule”, el se poate infuria ori, din contra, se poate amuza în raport cu momentul și relația dintre parteneri. Prin ton se transmite atitudinea atât față de ceea ce povestim (ca fiind important sau fără nici o consecință), cât și față de persoana căreia ne adresăm. „Vă salut” poate exprima respectul, admirația sau ostilitatea (aici intervine pe lângă ton și ținuta corpului, postura). Artă de a transmite, în afară de informații, emoții și sentimente este o componentă esențială a oratoriei.

Atitudinile, stările afective se comunică mai greu prin scris. În acest caz, scriitorii aleg cu grijă cuvintele, ordinea lor, utilizând și diferite metafore și figuri de stil.

7. Funcția ludică

Vorbirea poate fi prilej de joc. Copiii, mai ales în primii ani când învață limbajul, se joacă repetând la nesfârșit un cuvânt sau inventând sonorități inexistente în limba lor maternă. Dar și adulții utilizează termenii în joacă: rezolvarea de cuvinte încrucișate, jocuri de cuvinte (calambururi), căutarea de rime ș.a. Tot un fel de joacă este și sporăvăiața întreprinsă din plăcerea de a se auzi vorbind.

8. Funcția cathartică

Ca și reprezentările, vorbirea ne ajută uneori să ne eliberăm sau, cel puțin, să diminuăm o stare de tensiune. Persoanele necivilizate își „descarcă nervii” injurând sau blestemând. Omul „bine crescut” injură de obicei numai în gând.

Psihanaliștii au constatat că relatarea de către un nevrotic a faptelor care l-au șocat în trecut, poate duce chiar la dispariția unor simptome supărătoare. În general, când povestești cuiva necazurile, grijile, temerile te simți mai ușurat: scade tensiunea nervoasă. De aceea, dacă nu avem cui să ne mărturisim motivele de îngrijorare, se recomandă să le scriem. Chiar dacă ulterior rupem hârtiile cu însemnările ficute, exprimarea în sine duce, mai întotdeauna, la oarecare stare de acalmie, chiar dacă e doar temporară.

9. Formele limbajului

Am amintit mai sus despre existența unui „limbaj neverbal”, constând din expresiile emoționale ce însoțesc comportamentul. La om, el joacă un rol auxiliar în raport cu limbajul propriu-zis, limbajul articulat, verbal. Acesta poate fi împărțit în două mari forme: *limbajul exterior*, cel prin care comunicăm cu semenii noștri și *limbajul interior*, însoțitor nedespărțit al gândirii abstracte, desfășurându-se aproape fără întrerupere cât suntem în stare de trezie.

Limbajul exterior poate fi oral sau scris. Cel oral este *dialogat*, când luând cuvântul, alternativ, schimbăm tot felul de păreri cu una sau mai multe persoane, și *monologat*, atunci când o persoană se adresează unui auditor tăcut (în cazul lecțiilor, conferințelor sau al discursurilor). În cazul dialogului, se mai pot distinge două forme: *limbajul situativ*, care nu poate fi înțeles decât dacă te afli în situația la care se referă locutorul. De obicei, este întâlnit în cazul copiilor mai mici de 6-7 ani, ei închipuindu-și că ceilalți „văd” ca și ei persoanele și împrejurările vizate. Limbajul pe deplin evoluat este *contextual*, el fiind deplin accesibil, fără a se recurge la date percepute, întrucât propozițiile și denumirile sunt suficiente pentru imaginarea corectă a situațiilor și a evenimentelor avute în vedere.